

Odlomak „Filozofiranje“

Odlomak iz knjige **Zemunske ljubavi**, trećeg romana Branke Gajović
(*Čigoja*, Beograd, 2007, str. 54–64)

– „Filozof“ se javio, je l' da? A pismo je završilo u nekom budžaku? – staloženo je upitala Sofija kada joj je odmah posle završenog telefonskog razgovora s Vladom Nina „nenajavljeno“ banula u sobu.

Nina je imala običaj da, pre ulaska u Sofijin stan, na vratima prstima „odsvira“ uvodne taktove Pete Betovenove, ili da još s dvorišta vikne: „Ja sam, tetka Sofija! Gde je Micuška? Šta se ta ne javlja?“ Onda bi Micika s poda ustala lenjo, zgrbila se pa protegla istežući prednje šapice koliko god je dalje mogla, potom bi protresla one svoje „somotske“ uši i uputila se ka vratima. Tu bi stala i, iskolačivši krupne pametne oči, iščekivala da Nina uđe.

U svim drugim prilikama, Micika bi smesta skakala na noge, čulila uši i upirala pogled u bravu lajući ravnomerno, sve snažnije, sve dok se namernik ne bi ukazao na vidiku. Poštar Boža i Vlada bili su jedini gosti na čije bi pojavljivanje Micika odmah prestajala da laje. Svi ostali morali su da prođu njen „test prijateljstva“. Ukoliko bi neznanac „mirisao“ na zluradost, Micika ga ne bi ni za živu glavu pustila da uđe. Nepoznato ali dobronamerno lice oprezno bi propuštala „kroz šapice“, uz obaveznu pratnju do stolice ili otomana, gde bi se uz Sofijinu dozvolu lice smestilo, a onda bi kera pogledala u svoju gazdaricu dajući joj na znanje da je „sve pod kontrolom“.

Ovoga puta Nina je prosto hrupila u sobu, i to toliko silovito da Micika nije imala vremena za svoj uobičajeni ritual dobrodošlice. Zato joj je, za kaznu, odlajala nekoliko prekih tonova pa se smestila na svoju krparicu, i odatle je pogledala, s nevericom, ljuta, prigušeno režeći.

Sofija je bila spokojna i opuštena. Ninino naglo otvaranje vrata nije poremetilo njen mir. Istim tonom, bez drhtaja ijednog mišića na licu, nastavila je sa pitanjima:

– Dakle, neodložni državni poslovi najedared mogu da čekaju? Da nisi bila suviše gruba?

Nina je sela sučelice Sofijinoj naslonjači. Osetila je kako joj od uzbuđenja obrazi plamte. Nije znala odakle da počne. Nabrala je obrve, poverljivo se nagnula prema starici i, glasom sniženim gotovo do šapata, izustila:

– Konačno se setio da me pozove. Dolazi večeras. Uspela sam da ga prodrmam. Zapravo, nisam sigurna da li je lepo zvučalo, ali ga je moje gundanje konačno dotaklo – krenula je Nina zadovoljno, zastajkujući u oduševljenju, pokušavajući da sebi priušti još koji trenutak, da razmisli kako da vest protumači a da ne zvuči oholo.

– Nadam se da tvoja priča nije prešla meru dobrog ukusa. Politika jeste „oduran zanat“, kako neko reče, ali je veoma unosan, naročito za jednog đilkoša čija je cela generacija predaka bila mahom seljačka, s tek ponekim zanatlijom, čije poreklo izaziva strah od tavorenja u zaostaloj sredini i rađa želju za bekstvom u izgledniju budućnost

novopečenih građana i intelektualaca... To nije nova stvar. Osvrni se malko na galeriju bivših i sadašnjih političara i funkcionera i videćeš da je među njima malo onih koji su rođeni u ovom gradu... Naravno, nisu svi potekli iz seoskih sredina... Ima ih odasvuda... Pa i moj je Jova bio novosadski kadar, zaposlen u Zemunu... Prvo je bio poverenik za trgovinu i snabdevanje... Bio je narodni odbornik u zemunskoj opštini... Upoznala sam ga kada je postao poverenik za stanove... Moj ti je Jova bio krasan čovek, dopadljiv, gospodstven, šarmantan, usukanog stomaka, zalizane, kao zift crne kose, izbrijan i namirisano, nasmejan, raspoložen za šalu... Imao je zavodničkog dara... Bio je udvarač poštenih namera... – raznežila se Sofija, pa sve tiho uzdiše, i setno se smeši, i gleda u Jovinu sliku na zidu, žmirka i trepće kao da mu namiguje, i steže grlo da ne bi zajecala. Jedna se suza ipak ote i kanu joj na izboran obraz. Starica je dočeka poluotvorenim usnama i u naletu nove emocije nastavi. – Da sam ga srela na nekom drugom mestu, nikad ne bih pogodila da je nekakav funkcioner... Uostalom, njegov je pedigree bio bolji od moga. Poticao je iz jedne ugledne trgovačke porodice koja je pre rata imala velike vinske podrumne na fruškogorskim padinama... Ne znam dokle bi u politici dogurao da je ostao živ, ali sam sigurna da bi pre ili kasnije iz nje pobjegao jer je voleo život, jer je i sam uviđao naličje političke borbe i njenu surovost... Zato je voleo da „odbegne“ kod Cigana i da tamo, s tamburašima, bekrija i po nekoliko dana... Istina je cela, čedo moje, da politika zahteva žrtvu, veliku žrtvu, čitavog čoveka, a da uspeh ipak nije zagarantovan... Eto vidiš, tvoj se Vlada dao u političare u nezgodno vreme, ne shvatajući da je ta igra opasna kao džaranje vatre. Iako ona pojedincima često omogućava da džepove napune, ona isto tako može i da ih po džepu udari, što je manje opasno od pljačkanja duše. Ali, kad politika jednom obezduši pojedinca, on kasno shvati da se ništa ne dobija džabe i da je jedini dobitak upravo gubitak duševnog mira. Nažalost, obezdušenost nije zahvatila samo političare već i sve slojeve društva. Mladariju naročito... Današnja mladež je prepuštena ulici, medijima, magnetnoj privlačnosti tehnoloških čuda, belosvetskim trendovima... Mladi su u školi samo „proknjiženi“, ubeleženi u dnevnik, a na časove idu kad hoće ili kad profesori ne štrajkuju... U društvu su suvišni. Nema ko da im obezbedi stalan posao, dobro radno mesto, solidnu platu i normalno radno vreme... U porodici su nezadovoljni gotovani jer nemaju svoj životni prostor, stalno zaposlenje, pa žive od roditeljskih mrvica. Nemaju gde da svijuju svoje gnezdo, bračno ili vanbračno svejedno. Roditelji im gundaju i prigovaraju da su nesposobni, lenji i samoživci, a ovi roditeljima da su klimakterični, zapušteni, frustrirani, razočarani u prevaziđene ideale i krivi za sve što se dešava u društvu... Šta mladi cene, koga poštuju? Koje su to vrednosti mladih? Ko su im idoli? Imaju li ideale? I pitanja ima bezbroj... Mladima je čulno uživanje i zadovoljstvo najviše dobro, pobuda, svrha i cilj celokupnog postojanja, a ne neki veliki cilj, kao što je pomaganje čovečanstvu... Kao što je razvoj nauke... Mladi imaju previše energije i ne znaju kako da je mudro troše... Čerdaju snagu na hazardne igre i sportove, na plaćeničke poslove... Odaju se porocima... Sekte, alkoholizam, droga i ostale bolesti zavisnosti, stare, vaskrsle, i nove polne bolesti, sida i druge pošasti haraju svetom, pa i

ovim našim prostorima... I sve to samo zato što se „ludo“ živi... A zlo se množi: nelegalno držanje oružja, gomilanje opasne municije, trgovina belim robljem, prostitucija, šverc drogom, naftom, cigaretama, kidnapovanje bogatih i važnih ličnosti, ubistva po kafićima i ulicama, obračuni bandi mafijaša, silovanja po haustorima i parkovima, džeparenje po autobusima, provaljivanje u tuđe kuće i stanove, maltretiranje građana, nepoštovanje javnog reda i mira, kaos u saobraćaju... Uh, ko će sva zla pobrojati!? I u sve ovo uglavnom su umešani mladi ljudi... Malo mladog sveta višak energije sublimira u neku nauku, u umetnost, u pošteno poslovanje. Danas se mladom čoveku podmeće da ne bude predstavnik vrline, već ogavne i izvitoperene telesne požude što kanališe sve vidove bahatog i devijantnog ponašanja, obesti, okrutnosti i narcizma... Nastrana telesna požuda i izvor je i ušće moći mentalno impotentnih i poremećenih ljudi – oni vole da ruše moralna pravila i tabue jer im to pojačava zadovoljstvo zbog seksualnog prestupa i uživanja u izopačenosti... Ti bolesni umovi spremni su na sve samo da bi što više lakomislenog, labilnog, otupelog, obespravljelog, nezadovoljnog, razočaranog, agresivnog, osvetoljubivog sveta uvukli u svoje bludne mahinacije, u podsmevanje ustrojstvu života, u đavolske poslove, u moralnu bedu, u abnormalnu, patološku žudnju za destrukcijom svega valjanog i vrlog u čoveku, i u čega sve još, očin će ga znati... Iju, odoh i ja u psovače! Baš sam se „ispalila“, što bi rekao tvoj Vlada... Ne zameri, dete moje! Psujem po refleksu... Kako i ne bih kad je danas psovanje sveopšta moda, sindrom pomahnitale civilizacije... Psovanje mu dođe kao mentalni virus od kojeg je obolela čitava planeta... Psovka je izraz nemoći... Jer, šta mi vredi što vidim šta ne valja kad sam nemoćna da dobro činim... Ne mogu čak ni da se suprotstavim zakonima kojima se ugrožava ljudski život... Vidiš, ja pripadam otpisanoj generaciji. To i nije nekakva šteta, ali je velika gre'ota da ostale generacije ne mogu da se izbore za svoje pravo na miran i pošten život, jer to nije „kul“, nije „in“. Vrednosti se određuju prema mladosti koja ceo bogovetni dan provodi u bazanju, hvatanju zjala, koja dangubi i zaludno gubi vreme, „duva vutru“, konzumira zabavu, „kulira“, „cirka“ kolu s bensedinom, „smara se u praznim gajbama“, „otkida na žurajama“ i provodi se „do jaja“, il' „pada u bedak“... Izvini, posluživih se malo izrazima koji su nezaobilazan deo rečnika mladosti ove zemlje, rečnika koji je zastrašujuće isprazan, neduhovit, otupelih osećanja, poražavajuće glup... Da, draga moja, sve postoji samo za mlade, kao da druge generacije ne postoje... Mladi, na primer, odlično podnose teror reklama... „Ludo“ se zabavljaju uz njih, imitirajući život umesto da život žive... Devojke sanjaju da postanu ona jedna anoreksična stvorenja što lelujaju po svetskim modnim pistama i mlate debele pare, ili da preko noći postanu prsate pevačice što strelama kiča paraju estradno nebo, a mladići maštaju da postanu slavni i bogati fudbaleri, teniseri, menadžeri, promoteri koječega... Mnogi bi da budu prave filmske zvezde čije filmove treba gledati samo zbog preporuke da su inkasirali ogromne sume novca zbog preobilja specijalnih efekata i „prizemnih“ scena... A oni koji su se bacili na nauku ne mare za posledice zloupotrebe njihove pameti i njihovih dostignuća, i ne bore se protiv manipulacija životom u biotehnologiji, genetici,

medicini i u drugim naukama, ne zalažu se da se ljudski život zaštiti – od začetka do prirodnog kraja, naravno bez kloniranja i eutanazije.

– Šta čovek treba da čini da bi sačuvao dušu? Da se prihvati filozofije ili pukog filozofiranja? – konačno se ubaštri Nina.

– Znaš, čovek se ne sme vezivati ni za jedan čvrst misaoni stav niti filozofsku školu jer se i veliki principi filozofije mogu pretvoriti u svoju suprotnost – krenula je ozbiljno tetka Sofija, jedva dočekavši priliku da i sama malo filozofira.

Sad je Sofija već živnula. Sedi udobno zavaljena u fotelju, nalakćena na rukohvat, prekrštenih nogu, zagledana u fotografije na zidu. Usput gucne čaj i ovlašno briše usne papirnom salvetom. Nina gleda kako starica otpija tu ukusnu tekućinu, s merom, s uživanjem, i kako se iznova udubljuje u priču.

Sofija ima blistavo pamćenje. Samo pokatkad dešava se da zastane u pričanju, kada joj ponestane daha. Ova držeća starica, koju samo noge ne služe baš najbolje, pravi je primer učene osobe koju je obogatila literatura, nauka i sve drugo što se može podvesti pod duhovnu nadgradnju. Sve primedbe onih ljudi koji ne razumeju njenu potrebu da mlade doveka vaspitava, i koji joj zameraju što „vazda nešto zanoveta“, Sofija prihvata blagonaklono i na njih odgovara rečima: „E pa, takav mi je genski zapis!“ Srećom, Nina izuzetno poštuje Sofijino mišljenje i ceni njena dobročinstva kojima je odmalena obasipa. I sama voli da „filozofira“, naročito sa svojom starijom drugaricom. Naročito onda kada hoće da prekрати vreme, kao sada, dok čeka da se večer primakne pa da se s Vladom vidi.

Spojenih veđa, spremna za dugo putovanje u svet Sofijinih ideja neizvesnog kraja, Nina se ne vajka da staricu izloži novoj umnoj napetosti, te je pita:

– Verujete li u filozofe?

– Zavisi od definicije toga pojma. Ako misliš na „prijatelje mudrosti“, na ljude koji su se posvetili istraživanju istine o svetu i životu, onda je moj odgovor potvrđan. A ako misliš na rasejane, konfuzne, zamišljene osobe, ili one vajne drvene filozofe, što misle da su toliko pametni da samo njihovo mišljenje vredi, onda odgovor glasi NE! Vidiš, danas ima više „filozofa“ nego što ih je ikada bilo, a, što je najgore, mnogi njihovi stavovi smešali su se u dogme... Pitam se samo dokle, do kojih granica gluposti čovekova razmišljanja mogu da sežu... Najopasniji su stavovi onih ljudi koji su pobrkali sve i svašta da bi se izvukli iz mraka zabluda... U takve spadaju i oni koji su pobrkali princip slobodne volje i dogmu o predestinaciji... Danas ti se moda proricanja sudbine uvukla u svaku poru privatnog i društvenog života. Na ceni su zvezdoznalci, gatare, vračare, vidovnjaci, iscelitelji, lažni proroci, i njihove priče o snovima i predskazanjima... Prvo se narodu poturilo da se kod proroka raspituje o pojedinačnim sudbinama običnih ljudi, onda se pojedincima nametnulo da brinu svetsku brigu i objašnjavaju fenomen nacionalizma, korene njegovog nastanka i stepene njegovog razvitka. Otišlo se čak toliko daleko da se stalo govoriti i o iščezavanju naroda s istorijske pozornice, kao o kazni za neposlušnost... I, šta se dešava na ovim „prokletim“ balkanskim prostorima? Šta? Čista propast. Narodi jedne raščerečene zemlje prethodno su od modernih „naprednih“

zapadnih država bili optuženi za nacionalizme, svaki narod za svoj nacionalizam, a dobro se zna da je to zlo istorijska pojava koju je iznedrio Zapad... Onda im je takav Zapad, u kome je nacionalizam nastao kao odgovor na krizu u strukturama društva i postojećim oblicima vlasti, odnosno kao reakcija na gubitak poverenja u pravila i propise unutar vlasti, počeo da zateže uzde i uvodi im sankcije, postavlja ultimatumе, iskušava njihovu ljubav prema otadžbini i svetloj istoriji, i začikava ih pričama o belosvetskoj demokratiji i planetarnim interesima ujedinjenog sveta u kome neprosvećenom, tromom, neprilagodljivom tradicionalizmu mesta nema. Takav Zapad, sklon ucenama i pretnjama, osvetama i likovanju, uz to je krenuo da prigovara, naročito „zaostalim“ inatnim i drčnim Srbima, da su „u atmosferi nabujalog nacionalizma osuđeni na depolitizaciju, gubitak političkih iluzija, krizu političkog aktivizma i prijemčivost za teze populističkog ekstremizma desnice“, ili, u prevodu, uz moj komentar – narodu su oduzeta sva politička prava; narod nije više mogao da se zanosi idejom da je za napredak same nacije od naročite važnosti njegov razuman i stalan uticaj na politiku i život uopšte; narod je izgubio iluziju iliti uobraženje da njegove aktivno svesne i voljne delatnosti mogu praktično uticati na izmenu društva...

Soba se pregrejala od vatre Sofijinih reči. Minulo je više od dva sata a starica ne posustaje. Nimalo nalik na onu smirenu ženu s početka razgovora. Proređene prosede obrve nakostrešile su joj se od uzbuđenja, štrče kao iglice na bodlji. Povremeno čak pljesne rukama da naglasi važnost izrečenog suda. Šćućurena, podvijenog repa, Micika sluša pomno. Sklupčala se tik uz Sofijinu naslonjaču. I žmuri. Ne čuje se živa. Takva je uvek kad joj gazdarica glasno divani. Nina uglavnom ćuti. Čeka zgodnu priliku da staricu u priči odmeni. Ali, ova se ne da. Svojoj mladoj drugarici ostavlja prostor samo za pitanja i sažete komentare. A Nina pita:

– Zar nije licemerno to što globalisti, s jedne strane, uništavaju male države širom planete, a s druge, ujedinjuju svet svojom pogubnom idejom o novom svetskom poretku, osuđujući „uskogruđe nacionaliste“ i njihovu „autističnu zatvorenost prema svetu“?

– Licemerje je, pile moje, osnovna odlika savremene civilizacije. U ovom bezdušnom procesu opšte globalizacije, u ovom modernom svetu koji počiva na neoliberalnoj ekonomiji i ideologiji, čiju suštinu čini tržišna konkurencija koja stvara profit, i na kulturnoj politici denacifikacije, naš se čovek mora osećati klaustrofobično – sada već mirnije odgovara Sofija.

– Ali, mi moramo u korak sa svetom! – glasno će Nina, preuzimajući ofanzivu.

– Svakako! Treba da to činimo! Ali kako? Nemoćni smo da pobesnelom kapitalu pružimo bilo kakav otpor.

– Možemo da se uključimo u antiglobalističke pokrete protiv monopola svetskih centara moći, koji su sve glasniji i sve snažniji – još žešće će Nina. – Treba ići u prave integracije, u pokret za alternativnu globalizaciju solidarnosti i socijalne pravde, treba se uključiti u evropske integracije pošto „izolovani ne možemo ništa“!

– U pravu si. Ali, ne smemo smetnuti s uma da novi standardi ekonomskih reformi danas predstavljaju samoubistvo za male zemlje koje se nalaze u tranziciji... „Sve vlade u zemljama tranzicije slede diktat Svetske banke, MMF-a i Svetske trgovinske organizacije“, pročitala sam nedavno u novinama... A šta taj diktat zapravo podrazumeva? Male zemlje prvo bivaju prinuđene da ukinu zaštitu lokaog tržišta, s obrazloženjem da će njihov izvoz tako postati konkurentniji. Onda male zemlje bivaju primorane da liberalizuju svoje domaće zakone i omoguće stranom vlasništvu da u te zemlje uđe na velika vrata, usput im uništavajući društveni sektor... Dakle, liberalizovana ekonomija i privatizacija preduzeća pod pritiskom MMF-a i Svetske banke otvaraju dveri multinacionalnim korporacijama koje, u periodu velike istorijske tranzicije, uzimaju dobra jedne male zemlje koliko im drago.

– Koliko vidim, dođosmo do hamletovske dileme! – uskače Nina.

– Tačno tako! Građani država u tranziciji treba da odluče da li hoće da uđu u nemilosrdnu konkurenciju i proces „globalizacije siromaštva“, ili hoće da se organizovano suprotstave pobesnelom kapitalu što razara njihove zemlje, njihovu prirodu i njih same.

– A šta će s nama biti? Kog proroka ili vizionara da pitam? – zabrinuta je Nina.

– Našim ljudima ponuđeno je da sami biraju kome će verovati. Nasamareni i poniženi na svetskoj političkoj sceni posle pada omraženog režima koji je do takvog stanja i doveo, osiromašeni višegodišnjim međunarodnim sankcijama i konačno zastrašeni bombama, naši građani zaradovali su se i poverovali da je demokratija konačno uspostavljena. Onda se pokazalo da je sloboda izbora samo privid koji proishodi iz neprihvatanja realnog stanja stvari i iz fatalizma koji, poput horoskopskog tumačenja, pod pritiskom slutnje ili predskazanja, negira slobodnu volju... Ljudi su izgubili kompas, ne znaju kuda da krenu. Zbrkala se nauka i nadrinauka. I, ljudi su se nanovo podelili. Jedni su nepoverljivi prema novoj vlasti, sumnjičavi, ponosni na vlastitu pamet, i ne daju se lomiti preko kolena niti varati neosnovanim obećanjima. Njihova volja za promenama ne jenjava. Drugi su povodljivi. O sudbini sveta i ličnoj sudbini razmišljaju sa strepnjom, a razmišljanje potkrepljuju slutnjama velikih vizionara budućnosti, pa kad se zloguko naslućivanje obistini, oni se vizionarima zahvaljuju na opomeni, i počinju sve više da veruju u njihova nova predskazanja. Treći su ravnodušni. Oni su siti i predvodnika i onih koji ne umeju da misle svojom glavom. Ovi, indiferentni prema prošlosti i prema budućnosti, koji nemaju nikakav stav, oni su najpogubniji za svoj narod. Oni su, praktično, pretnja opstanku naroda čiji su izdanci, upravo zbog tog svog pasivnog fatalizma... A vera u sudbinu i njenu neizmenljivost, odnosno učenje po kojem je „naša sudbina potpuno i neumoljivo predodređena pa joj se treba samo nemoćno i pasivno prepustiti“, sputava čovekov optimizam. Pratiš li me, dete moje? – konačno se zaustavila Sofija.

– Ne pratim vas, tetka Sofija. Ne mogu više da „filozofiram“. Ja neću da budem fatalista, čovek predan sudbini, koji veruje u svemoć i nepromenljivost sudbine, koji se s

njom pokorno miri, ali neću da budem ni „filozof“ koji će da otkriva vasionu. Ne umem da se snađem ni na Zemlji... Sluđuje me neslaganje velikih filozofa i političara... Šta ja da mislim kad oni ne mogu da se slože?! – pogledala je Nina Sofiju iskosa, kao da je želela da joj kaže: „Znate šta, najbolje bi bilo da ovakvu priču nastavite s Vladom.“

Sofija je spustila ramena. Shvatila je da je devojkju umorila. Bez okolišenja, s blagim osmehom na licu, usput je dodala:

– Znaš, najgore je kad ljudi u poodmaklim godinama izgube meru. Zato, briši i doteraj se za Vladin dolazak, a ja ću se već nekako snaći.